

Lietuvių tautinė kultūra: praeitis, dabartis, ateitis

„Jei yra kokia jėga, galinti išsaugoti tautos gyvybę ir išvesti ją į tikrą laisvę, tai ta jėga slypi kultūroje. Žmonės ir tautos deda visas pastangas, kad išlaikytų galimumą kurti. Kūrybinumas yra tautos nemirtingumas. Visos politinės valdymo formos, kurios slopina arba neleidžia individui laisva savo kūryba reikštis, nukreiptos prieš tautos gyvybę.“

(Vytautas K. Jonynas)

Tai tiesa, pasakyta Lietuvos išeivio, rašytojo prieš 60 metų. Ji paremta Vydūno, Stasio Šalkauskio, Antano Maceinos ir Juozo Girniaus tyrimais, skausmingai ir giliai apmąstytais, stebint dramatiškus mūsų tautos istorijos įvykius, ir turėtų tapti lietuvių tautos likimo vingių tyrimų atskaitos tašku, nuvalant dabartinį pranašysčių sluoksnį, kad „Lietuva išsivaikšto“ ir kad „Lietuvių tautos nebeliks jau labai greitai: po 50–60 metų“. Čia bus visapusiškai realizuota sovietinio okupanto M. Suslovo doktri-

na: „Lietuva bus – tik be lietuvių“, kuri dabar realizuojama jau kito „šeimininko“, tik – iš Vakarų. Yra, žinoma, toks pavojus. Su tautiečių „išsivaikščiojimo“ problema Lietuva jau susidūrė ne kartą... kai tik būdavo galima įkvėpti gurkšnį politinės laisvės oro. Tačiau toks požiūris veda į akligatvį, beviltiškumą ir depresiją. Ne į šventovę, kuri vadinasi Lietuvos ateitis.

Jauna rašytoja Jūratė Sučylaitė romane „Susitikimas su ragana“ rašė: „Lietuva – skausmo žemė. Kentėjo tėvai. Kenčia jų vaikai. Vieni – dėl praradimų ir skaudžių prisimi-

nimų. Kiti – stribų ir enkavedistų vaikai – dėl savo tėvų niekšybių ir nužmogėjimo. Žmonės vaikšto, lyg žemę parдавė, suirzę, niūrūs. Pakeli akis aukštyn ir virš Lietuvos matai tą patį dangų, kaip ir visoje Europoje..., bet jis kitoks... sunkesnis, slegiantis. Žemėse, kuriose kariaujama su savais, žmonės daugiausia laiko praleidžia, žiūrėdami į Tamsą. Todėl svarbiausia išiebt žiburį... žmonių sielose. Spindulys perskrodžia Tamsą. Reikia žiūrėti Šviesos kryptimi, nes tik taip galima apsisaugoti nuo atkrėplinančių šmėklų. Šviesa eina iš

kartos į kartą su lietuviškomis dainomis ir sakmėmis, ji plaukia mūsų upių vandeniui, spindi obelų žieduose ir žvaigždėse, Čiurlionio paveiksluose ir žmonių akyse. Šviesai atsidavę mes tapsime savimi...“

Vakarų Europos mąstytojų nuomone, ryškiausiai suformuluota filosofo Mariteno, tautinėje valstybėje, tauta yra visuomet aukščiau valstybės. Valstybė gali žlugti, bet, jeigu tauta yra sąmoninga, ji neprazūva: anksčiau ar vėliau ji gali realizuoti savo aukščiausią politinį idealą – atkurti savo valstybę. Tačiau, jeigu žlunga, nutautė-

ja, išsibarsto po pasaulį tauta, ji jau niekada nebeatsigauna.

Kalbant apie lietuvių tautą ir savo lietuvišką kilmę, „turime atmintyje tą ilgą protėvių eilę, iš kurios gimėme ir paveldėjome ne tik tam tikrą psichofizinį genetinį tipą, bet ir perimdami kultūrinius laimėjimus,“ – teigia Juozas Girnius. Todėl keistai atrodo mūsų dabartinės nepriklausomos valstybės visų valdžių trukdymas paskludusiems po pasaulį lietuviams, norintiems, kad būtų pripažintas jų prigimtinis tautiškumas ir sugrąžinta jiems Lietuvos pilietybė. Tai – jų prigimtinė teisė, kuri yra Lietuvos valstybės pažeidžiama. Mūsų nepriklausomoje, bet toli gražu ne demokratiškoje valstybėje, tiek šurmulio keliamą dėl taip vadinamos dvigubos pilietybės (jokiu būdu ne dvigubos, o prigimtinės), matyt ne dėl kokių nors juridinių neįmanomų dalykų, o dėl baimės dėl kai kurių mūsų praturtėlių nusavintos išeivių nuosavybės, kad nereikėtų jos gražinti.

(keliamą į 5 psl.)

Tremtinių kančios sudėtos knygose

Šią vasarą Pakruojuje lankėsi Kaišiadorių rajono Garbės pilietis, Lietuvos kraštotyros draugijos garbės narys, rašytojas Jonas Laurinavičius.

Juozo Paukštelio viešojoje bibliotekoje jis pristatė eilėraščių knygą „Tylus atodūsis“ ir „Su minuso ženklų“, o LPKTS Pakruojo filialo būstinėje – 2014 metais išleista apybraižų, straipsnių, atsiminimų knygą „Tremtiniai“.

Į šio leidinio pristatymą bei susitikimą su knygos autoriumi susirinko buvę tremtiniai ir jų šeimų nariai iš viso Pakruojo rajono. Mat ne vienas jau buvo skaitęs šią knygą ir žavėjosi ja. Jonas Laurinavičius yra susipažinęs ir su Pakruojo tremtinių likimu, redagavo mano (Zitos Buržaitės-Vėžienės) knygas apie tremtį „Mūsų darbai ir likimai“ bei „Ašarų laukas“.

Knygos pristatymą pagyveno Jurgitos Karoblienės ir Ilnos Miežienės duetas – jų dainos susišaukė su knygos ištraukomis, kurias skaitė buvusi tremtinė Birutė Navickienė, bei tremtinių mokytojų Elenos Morkūnienės ir Stasės Čepai-

tienės mintimis apie perskaitytą knygą, taip pat su rašytojo Jono Laurinavičiaus pasakojimu apie parašytą knygą susitikimus su Kaišiadorių rajono buvusiais tremtiniais.

Knyga parašyta gabaus žurnalisto plunksna. Nors joje nėra nuotraukų, kaip įprasta tokio pobūdžio knygose, ją įdomu ir lengva skaityti. Rašytojas – ne tremtinys, tad joje nėra verkšlenimo, ko neišvengia kurdami nukentėjusieji. Juk ir dabar mes, buvę tremtiniai, negalime be to apseiti net per paprastą draugišką pokalbį, nes mums skauda iki šiol. Ir knygos pristatymo metu ne vienam iš dalyvavusiųjų nuriedėjo išdavikė ašara. Jaudinosi ir knygos autorius.

Šios knygos novelė „Bliujienė“ buvo perskaityta visa. Tai kūrybinis perliukas, nugludintas iki spindėjimo. Situacija išskirtinė – parodyta okupanto nužmogėjimo viršūnė: tremiama 104 metų akla senutė. Bet stebina ne tik okupanto elgesys – tai tremtiniam ne naujiena. Žavi ir tremtinės sūnaus elgesys, jo begalinė meilė aklai, bejėgei šimtametei motinai, kuria

į vagoną ikėlė neštuvu. Sūnus negalėjo palikti jos vienišos – puolė vytis traukinį. Tik Čeljabinske jį pasivijo...

„Staiga per vagonus nuvilnijo šauksmai:

– Bliujienė, kur Bliujienė? Atsiliepkite, kuriame vagonė yra Bliujienė iš Kietaviškių.

– Čia, čia! – atėjo žinia iš dvidešimt penkto vagono. – Bliujienė pas mus.

Visi sukūšo galvas pro vagono duris. Nuo garvežio lėkė vyršiški, tempdamas apysunkį ryšulį. Kas čia toks? Kojam reikia?

– Mama! Mama! – išgirdo kietaviškiai ir visi nustėro, susižvalgė, nė žodžio netardami.

– Praniuli, tu mano Praniuli, – suvirpėjo Bliujienė. – Aš visą kelią tave šaukiau – ir tu mane išgirdai. Praniuli, tu mano Praniuli...

Verkė ne tik Bliujienė. Verkė visas vagonas.“

Ir tos abipusės meilės, pagarbos vienas kitam dėka, akla, nebevaikštanti senolė Sibire gyveno dar kelerius metus, mirė sulaukusi 116 metų.

Perskaičiusieji šią novelę gal susimąstys, susigėis ir tas sūnus ar duktė, kurie savo moti-

nas išvežai senelių namus, į slaugą, jomssusirgus, ir pamiršta lankyti. O tokių, gaila, daugėja.

Jono Laurinavičiaus knygą „Tremtiniai“ galima pavadinti politinių kalinių, tremtinių kančių antologija. Joje rado vietą įvairiausi kankiniai: prieškariniai, pokariniai, ūkininkai, mokytojai; lietuviai ir rusai; dvarininkai, vadinamieji sovietiniai aktyvistai, turtingi ir berturčiai; seneliai ir mažamečiai vaikai, kūdikiai, gimę gyvuli-

niame vagonė... Įvairiovių įvairrovė... Ištremtieji – prie Ledjūrio, į Chakasiją, Permę, Barnaulą, Igarką... Tačiau kur bebūtų ištremti, vyrauja ta pati jungtis – visur buvo baisu, antihumaniška, tačiau visi jautė Tėvynės ilgesį, tikėjo, vylėsi, kad anksčiau ar vėliau baigsis košmaras, kad jeigu ne jie, tremtiniai, tai jų vaikai, vaikaičiai sulauks Atgimimo, nepriklausomybės. Ir sulaukė...

(keliamą į 5 psl.)

Mirties pavojus nuo Sausio 13-osios iki rugpjūčio 19-osios

Įveikus 52 metų maratoną į nepriklausomybę, liko septynių mėnesių duobėta atkarpa – ir vėl palaistyta krauju.

Prie Seimo rūmų paliktas barikadų fragmentas liudija, kad ir po kruvinojo Sausio 13-osios išpuolio okupantas toliau puoselėjo viltį išlaikyti Lietuvą sukaustęs. Nors Maskvos Kremlius atsiribojo nuo agresijos, suversdamas atsakomybę Vilniaus įgulos vadui generolui V. Uschopčikui, bet iš užgrobtų objektų ne tik nesitraukė, bet grobė kitus ir toliau plėšikavo.

Pas M. Gorbačiova

Alfredas Smailys ir dar du SSRS liaudies deputatai, kurių neminiu, nes jie patys gali paskelbti savo atsiminimus, tuoj po sausio kruvinojo sekmadienio – Sausio 13-osios, – taip vadindamas darau aliuziją į pačių okupantų pirmtakų išprovokuotą ir pavadintą sausio 5-osios sekmadienį 1905-aisiais, – nuvyko pas M. Gorbačiova pasiaiškinti teisinius įvykių motyvus. Juos priėmė. Galgalvojo, kad atsirado protingai mąstančių, taip kaip jis, politikų. Apie V. Landsbergį skelbė, kad gal ir geras muzikantas, bet politikoje – neišmanėlis. Šiame susitikime įsitikinęs, kad Lietuvos nepriklausomybės procesas vyksta ne V. Landsbergio, bet tautos valia, kuriai pritaria pašnekovai, mestelėjo: „Gal ir duosim jums nepriklausomybę“. Čia pat pridūrė, kad jie sėdi prieš žmogų, kuris išleido iš butelio džiną. Pridūrė, kad Lietuva turėtų įvertinti savo valstybės vientisumo klausimą. Jau tada atkreipė dėmesį į Ukrainos galimą skilimą į Rytų ir Vakarų, jei norėsianti eiti Lietuvos keliu. Toks tautų skaldymas nuo seno buvo būdingas Rusijai. Ji

puoselėjo J. Stalinas, maketavo yrančios Sovietų sąjungos didžiariusiai šovinizistai, kurie tai taiko ir dabar.

Kartu reikėtų suprasti, kad M. Gorbačiovas labai gerai žinojo, kaip Rusijoje galima pakliūti į mirtiną nemalonę, įtariant bandymu pažeisti jos vientisumą ar sumažinti teritoriją. Petras I nubaudė mirties bausme savo favoritą Sibiro kunigaikštį Gagariną, įsikūrusį Tobolske, nes patikėjo skundikų laiškais, kad jis nori atskirti nuo Rusijos Sibirą ir įkurti atskirą valstybę. Tiesa, ji palaidojo garbingai ir dosniai elgėsi su artimaisiais.

J. Stalino nemalonė ir mirtis žinojusiesiems jo bailumą ir siūlymą A. Hitleriui teritorijas už taiką

Galbūt tai buvo taktikos manevras, bet istoriniai faktai liudija, kad A. Hitlerio žvalgyba mulkino J. Staliną, neslėpdama būsimo karo, kad už Uralo žemes paliks J. Stalinui valdyti ir ten socializmą kurti. Galima numanyti, kad J. Stalinas norėjo išsiderėti teritorijų Europoje.

Iš dokumentų rinkinio „1941 metai“, išspausdinto 1998 metais Maskvoje, mato, kad karo pradžioje J. Stalinas davė Berijai nurodymus per Bulgarijos pasiuntinį Stamenovą, kuris bendravo su vokiečių žvalgyba, išsiaiškinti kokiomis sąlygomis Vokietija nutrauktų karą prieš SSRS.

Buvo suformuluoti keturi klausimai: kodėl Vokietija sulaužė nepuolimo pakatą ir pradėjo karą; ko reikia, kad Vokietija nutrauktų karą; ar vokiečius patenkintų sovietinių žemių (Baltijos, Ukrainos, Besarabijos, Bukovinos, Karelijos sąsmaukos) perdavimas

Vokietijai; jeigu ne, tai kokias teritorijas Vokietija dar pretenduoja.

Berija šią užduotį pavedė NKVD ypatingosios grupės vadovui P. Sudoplatovui. Apie ją žinojo V. Molotovas. Ekspertai neabejoja Stalino autoryste. Pagal jam būdingą klausimų stilių.

Bet net kai generalisimas Stalinas maudėsi šlovėje ir jau buvo parašyta jo pergalės teisinga, kaip jis įsivaizdavo, karo istorija, norėjo, kad šios jo bailumo istorijos, kurią žinojo trys žmonės, niekas nesužinotų. 1950 metais jis MGB ministrui V. Abakumovui nurodė suimti P. Sudoplatovą. V. Molotovas buvo nušalintas nuo reikalų. L. Berija drebo dėl savo likimo. Apklauiamas po J. Stalino mirties jis visai pašvelnino padėtį, bet 1953 metų rugpjūčio 12 dieną prokuratoria be kitų kaltinimų dar apkaltino dėl šio epizodo „tėvynės išdavimu“ ir nuteisė sušaudyti.

SSRS piliečių komitetas ir rašytojas

Ten pat paminėti deputatai paklausė M. Gorbačiovo, kodėl skelbiama, kad lyg tai susidaręs kažkoks anoniminis SSRS piliečių komitetas, tariamai turįs tikslą ginti SSRS piliečius, nors šių piliečių niekas nepuola ir neskriaudžia. Panašus darinys buvo Čekoslovakijoje 1958 metais, kai buvo paskelbtas „98“ anoniminis pareiškimas, raginantis ginti Čekoslovakijoje socializmo iškovojimus. Šią priedangą okupantas naudojo teisdamas desantininkų su tankais įvedimą. M. Gorbačiovas patikino, kad toks komitetas Lietuvoje tikrai yra sudarytas. „Ir rašytojas ten yra“, – pridūrė.

Mane sudomino rašytojas. Aplankiau Juozą Baltušį Antakalnio vyriausybėje ligoninėje. Jis gulėjo palatoje su kitu traumuoju jaunu ligoniu. Su juo kalbėjosi monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas. Užėjau, kai pastarasis išėjo, pasakęs, kad skuba į kitą palatą pas Moniką Mironaitę, J. Baltušio didžiąją meilę ir žmoną. Mes su monsinjoru buvome pažįstami nuo pirmosios Gedulo ir Vilties dienos renginio. Jis atstovavo Katalikų Bažnyčiai, aš – Tremtinių sąjungai.

Prisistačiau rašytojui ir pasakiau apie minimą komitetą, M. Gorbačiova ir rašytoją. J. Baltušis, gulėdamas jau mirties patale, net nusipurtė nuo žinios, kad gali būti įtariamasis tokia veikla. „Su anais nepasilikau, su A. Brazausku nunešėjau. Mirsiu – lietuvis“, – pakiliai ištarė.

– Ar galiu tai skelbti? – dar paklausiau.

– Ar verta? Gal nereikia, – suabejojo jis.

Palinkėjęs sveikti buvau beišeinąs.

– Palaukite, – sustabdė mane tarpduryje.

– Darykite, kaip jums atrodo tinkama, – pridūrė.

Esu įsitikinęs, kad J. Baltušis sakė teisybę, ypač kad kalbėjo po monsinjoro apsilankymo. Nemanau, kad ir M. Gorbačiovas išsigalvojo apie tokį rašytoją. Galima numanyti ir asmenį.

Vienas rašytojas piktinosi išridenusiais tankus žmonių gąsdinimu ir kraujo praliejimu: „Mes būtume juos (su prask, AT ir Vyriausybę) su traktorais išvaikę“.

Gegužės 23 dieną jis dalyvavo Žemdirbių sąjungos ir Lietuvos ateities forumo organizuotame Lietuvos žemdirbių mitinge Nepriklausomybės

aikštėje, paskui perkeltame į Kalnų parką. Mitingas iš dalies buvo nukreiptas prieš V. Landsbergį, AT ir Vyriausybę. Rugpjūčio pučo dienomis šis rašytojas aplankė vienuolį kapuciną Dobrovolską, tėvu Stanislovu vadinamą, ir jų pokalbio metu liudytoja išgirdo pastarojo desperacinį šauksmą: „Ne!“ Rašytojas skubiai išvažiavo.

Plebiscitas: Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika.

Tai įvyko 1991-ųjų vasario 9 dieną. Ši tautos pasirinkta nuostata tapo Lietuvos Respublikos Konstitucijos 1-uoju straipsniu. Ši nuostata gali būti pakeista tik referendumu, jeigu už tai pasisakytų ne mažiau nei trys ketvirtosios Lietuvos piliečių, turinčių rinkimų teisę, nes buvo priimta dar didesne rinkėjų apimtimi. Iš viso apklausoje dalyvavo 2 652 738 rinkėjai. „Už“ balsavo 90,47 procento, „prieš“ – 6,56 procento. Dalyvavo daug tarptautinių stebėtojų, kuriuos lydėjo AT deputatai. Man teko važinėti su Norvegijos delegatais Kupiškio ir Švenčionių rajonuose bei Visagine (Sniečkuje).

1991 metų kovo 17 dieną SSRS bandė surengti savo referendumą. Okupantui talkino Vilniaus ir Šalčininkų rajonų bei Sniečkaus (dabar Visaginas) gyvenvietės tarybos, bet patyrė žeminantį pralaimėjimą. Net tie, kuriuos vadina mieji Vilnijos autonomijos organizatoriai laikė savo elektoratu (palaikytojais) ignoravo šį sumanymą.

(Bus daugiau)

Povilas VARANAUSKAS,
Lietuvos valstybės
Nepriklausomybės
Atkūrimo
Akto signataras

Palių mūšio atminimas gyvas ir po 70 metų

Rugpjūčio 9 dieną Riečiuose prie paminklo Laisvės kovotojams paminėtas Palių mūšis, prieš 70 metų įvykęs Marijampolės apskrities Gudelių valsčiuje. Į minėjimą visus sukviėtė renginio organizatoriai – Lietuvos kariuomenės rezervo karių asociacijos Marijampolės skyriaus pirmininkas Zenonas Ambraziejus ir Lietuvos atsargos karininkų sąjungos Marijampolės skyriaus pirmininkas Anicetas Varnas. Žuvusių bendražygių atminimu nenuilstamai besirūpinantis buvęs šių kovų dalyvis karys savanoris dimisijos vyr. puskarininkis Vincas Kubertavičius apgailestavo, kad po 70 metų išlikusių Palių mūšio da-

lyvių, jo žiniomis, tėra trys – be jo, dar Jurgis Nevulis ir Jonas Janulevičius. Iš 66 sąrašuose buvusių partizanų mūšyje žuvo 30.

Mūšio eigos istorinius faktus susirinkusiesiems priminė viršila Z. Ambraziejus.

Vinco Kubertavičiaus iniciatyva prieš 20 metų Riečiuose pastatytame Žuvinto ežero kautynių atminimo paminkle įamžinti šie žuvę Šarūno būrio partizanai: Jonas Kaminskas-Šarūnas, Juozas Karalius-Giunteris, Juozas Kasperavičius-Strausas, Juozas Laukaitis, Vytautas Lietuvninkas-Sakalas, Jonas Marčiukaitis-Šermukšnis, Antanas Meškelevičius-Tigras, Motiejus Overa-Žaibas, Juozas Pūkas-Griaus-

mas, Juozas Stanynas-Vilkas, Jurgis Stanynas-Briedis ir Jurgis Žukauskas-Dagilis.

Kituose šaltiniuose dar nurodomi tomis dienomis žuvę Vincas Adukauskas ir Vytautas Linionis.

Iškilingai iškėlus Lietuvos Trispalvę, Krašto apsaugos savanorių pajėgų Dainavos apygardos I-osios rinktinės kariai savanoriai, vadovaujami vyr. seržanto Antano Knyzos, Palių mūšyje žuvusiųjų atminimą pagerbė trimis garbės salvėmis.

Renginyje dalyvavo Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos Vinco Kudirkos Marijampolės skyriaus pirmininkas dimisijos majoras Algimantas Samuolis, Pasieniečių

klubo Marijampolės būrio vadas Edmundas Pranckevičius, Lietuvos kariuomenės Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Vytenio bendrosios paramos logistikos bataliono kariai, Lietuvos šaulių sąjungos Marijampolės apskrities šaulių 4-osios rinktinės šauliai.

Žodį tarė krašto apsaugos ministras Juozas Olekas, padainavo Marijampolės kultū-

ros centro tremtinių choras „Godos“, vadovaujamas Laimos Venclovienės.

Ričardas PASILIAUSKAS

Mūšio dalyvis Vincas Kubertavičius

Putinizmo propaganda – ne nuomonė

Vėl prasidėję vasaros karščiai privertė žmones užsimiršti, kad karšta ne tik „po saule“, bet ir tarptautinėje arenoje. Tiesą sakant, joje netgi karščiau, ypač Europoje. Taip neramu senajame žemyne nebuvo nuo pat šaltojo karo pabaigos. Visos šios pavojingos įtampos kaltininkas tas pats, tiesa, anąkart tai buvo Sovietų sąjunga, dabar – jos teisių pėrėmėja Putino valdoma Rusija. Tačiau yra vienas esminis skirtumas: Sovietų sąjunga grasino, bet nedrįso pradėti karo, o Putino Rusija užpuolė savo kaimynę Ukrainą, aneksavo jai priklausantį Krymo pusiasalį, atplėšė dalį Rytų Ukrainos teritorijos. Taigi dėl to jokia Rusijos kaimynė nebegali jaustis saugi.

Deja, ne visi tai supranta arba nenori suprasti. Užtenka tokių nesuįpratėlių ir mūsų valstybėje. Žinoma, vienas dalykas, kai to nesuvokia paprastas žmogelis, ir visai kas kita – kai Rusijos grėsmės nemato politikas, laikraščio leidėjas ar populiarus dainininkas. Tokiu atveju lieka tikėtis, jog tai laikinas nenuovokumo priepuolis, o ne sąmoninga, Kremliaus apmokama veikla, nukreipta prieš mūsų valstybę.

Štai skaitau rajoninę spaudą: rašoma apie savivaldybės tarybos darbą, džiaugiamasi jaunu naujuoju meru, nestokojančiu išsilavinimo ir idėjų. Staiga dėmesį patraukia tekstukas po rubrika „Mano nuomonė“. Pavadinimas skambus – „Tik nereikia mūsų gąsdinti“. Galima pagalvoti, bus rašoma apie kokius nors naujus mokesčius ar kokias nors sankcijas netvarkantiems nuosavų sodybų... Kur tau! „Nuomonės“ autorius kalba apie tarptautinę padėtį. Pačiu pirmuoju sakiniu jis pareiškia, kad „vis labiau jaučiamas Lietuvos žmonių įsitikinimas, kad karas neišvengiamas“. Tą pojūtį jam sukėlė radijo laidos, televizija, straipsnių pavadinimai, politikų pasisakymai. Anot autoriaus, pojūtis toks stiprus, jog atrodo „kad karas Lietuvoje jau prasidėjo“. Pritrenkia „nuomonės“ autoriaus išvada: „Tai yra dirbtinai kurstoma karo isterija“. Tiesa, tuoj pat jis pripažįsta, kad geopolitinė padėtis yra sudėtinga, tačiau „pripažinkime, jog realios karo grėsmės nėra“. Politikus „nuomonės“ reiškėjas apkaltina atsakomybės stoka „dėl dirbtinai kurstomos karo isterijos pasekmių“. Jį stebina ir

mūsų šalies vadovų trumparegiškumas, jų „pasipiktinimas visuomenės reakcija dėl privalomosios karinės tarnybos grąžinimo“. Toliau autorius jau prasilenkia su logika, nes reikalauja, kad valdžia pasakytų, jog „nevyksta joks specialus naujokų rengimas karui, nesudaromi jokie papildomi kariniai daliniai, o siekiama užpildyti trūkstamas kariškių vietas, kurioms užimti neatsiranda savanorių profesionalų“. Ir dar jis norėtų, kad visuomenei valdžia paaiškintų, jog „nėra jokio ryšio tarp mobilizacijos Lietuvoje ir mobilizacijos Ukrainoje“. „Nuomonės“ pabaigoje autorius išsako svarbiausią dalyką: „su visais kaimynais reikia sugyventi gražiau, juos gerbti, neįžeidinėti. Tada ir nereikės kalbėti apie būsimą karą“.

Kas tai – nuomonė ar propagandinė propaganda? Jeigu tai nuomonė, tai ją išsakęs autorius turėtų sudegti iš gėdos, kad yra toks, švelniai tariant, mulkis. Bet jeigu jis tokiu sąveš nelaiko? O gal jis iš tų, kurie teigia, kad „prie rusų buvo geriau“ ir laukia nesulaukia jo ateinant? Kitaip tariant – „penktosios kolonos“ atstovas? Ir netgi tuo atveju, jei

straipsnelį parašęs žmogus iš tikro išdėstė savo nuomonę, taip parodydamas visišką nesugėdymą politiniuose įvykiuose ir nesugebėjimą protauti, išlieka klausimas – kodėl tokius nusišnekėjimus publikuoja laikraščio redaktorius? Nori nenori, prisimeni neseniai Lietuvos valstybės saugumo departamento (VSD) pateiktą pavojų ir grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimą, kuriame aiškiai įvardytas vienas iš Kremliaus vykdomo karo prieš Lietuvą taikinių – regioninė žiniasklaida. Dėl nepavydėtinos finansinės padėties ji gali tapti lengvu kšneliu Kremliaus propagandininkams.

Faktas, kad tokios „nuomonės“ skleidėjai patraukia tarptautinės padėties nesuprantančių žmonių dėmesį ir jiems susidaro įspūdis, jog iš tikrųjų Lietuvai niekas negresia, kad prastų santykių su Rusija priežastis – mūsų valstybės vadovų „trumparegiškumas“. O juk karas prieš Lietuvą jau vyksta! Nesigirdi šūvių, nespoginėja raketos – tai dar nereikia, kad mūsų šalis gyvena „taikoje ir ramybėje“. Išties, sprogimų negirdėti, tačiau propagandinio karo gausmo gali

negirdėti tik kurčias blaiiviam protui žmogus. Vis dažniau paaiškėja, kokias pinkles rezgė tariami ar tikri verslininkai iš Rusijos, kokias aferas, siekdami pakirsti mūsų šalies finansinį stabilumą, suko romanovai ir antonovai, kokius šnipinėjimo aktus vykdė tariami Rusijos diplomatai, kiek pastangų įdėjo rusų specialiosios tarnybos, paskleisdamos Lietuvoje gandus apie pedofilų klanus ir atominės jėgainės pragaištingumą, nuolatinį Lietuvos lenkų kiršinimą su lietuviais... O jei paminėtume nuolatinės Rusijos ginkluotųjų pajėgų provokacijas (pavyzdžiui, skryžiai šalia Lietuvos oro erdvės iš anksto nepranešus, kaip reikalauja tarptautiniai susitarimai), karinius manevrus mūsų pasienyje ir panašius, taip pat ekonominius karus (dar nebuvo jokių sankcijų, kai Rusija uždraudė įvežti Lietuvos ūkio produkciją) beliktų pripažinti: nematyti tokio karo prieš Lietuvą – nedovanotinas naivumas. Tad komentuoti „nuomonės“ reiškėjo išsakytas nesąmones net nesinori – užtenka įsiklausyti į terminą „savanoriai profesionalai“... Čia jau logikos stokos atvejais.

Gintaras MARKEVIČIUS

Branduolinis karas prieš savus

Rugpjūčio pradžioje pasaulis paminėjo dviejų Japonijos miestų – Hirosimos ir Nagasakio – bombardavimo branduolinėmis bombomis tragiškas 70-ąsias metines. 1945 metų rugpjūčio 6 ir 9 dienomis JAV panaudojo branduolinį ginklą, kad psichologiškai palaužtų Japoniją ir ši kapituliuotų besąlygiškai. Per akimirka buvo nužudyta dešimtys tūkstančių civilių žmonių... Šis baisus karinis veiksmas buvo teisinamas tuo, jog priešingu atveju užsitęsęs karas būtų pareikalavęs dar daugiau aukų iš abiejų pusių. Tačiau būta ir kitų motyvų, kurie buvo grynai politiniai – JAV buvo priversta parodyti Stalinui, kad jo apetitui amerikiečiai turi priešnuodį. Šiandien galime tik pasvarstyti, kas būtų nutikę, jeigu amerikiečiai nebūtų „įtikinę“ Sovietų sąjungos apsiriboti okupuotais kraštais ir baigti svajoti apie pasaulinę revoliuciją. Bet nereikia daug fantazijos, kad suprastume, kas būtų įvykę civilizuotame pasaulyje, jeigu sovietai atominę bombą būtų sukūrę pirmieji... Juk jiems savi piliečiai nerūpėjo, kodėl turėtų rūpėti svetimai?

Tokį cinišką požiūrį į savus žmones rodo 1954 metų ato-

minės bombos bandymai, kuriuos sovietai atliko su savo šalies gyventojais. Visam šiam nusikaltimui vadovavo karo pseudogenijus maršalas Georgijus Žukovas. Taigi tų metų rugsėjo 14 dieną Tocko poligone netoli Orienburgo iš 13 kilometrų aukščio bombonešis numetė 40 kilotonų ekvivalento atominę bombą, kuri sprogo 350 metrų aukštyje (25 metrus aukščiau nei Vilniaus televizijos bokštas, red. past.). Visi žmonės, dalyvavę šiame „koviniame eksperimente“, gavo įvairias radiacijos dozes, o epicentre buvę gyvūnai (arkliai, avys, karvės, šunys) virto apanglėjusių mėsgalių liekanomis... Daugelis karių, jau nekalbant apie civilius gyventojus (buvo evakuoti tik gyvenę 5–6 kilometrų atstumu nuo epicentro), apskritai nežinojo, kas vyksta iš tikrųjų, todėl net nebandė apsaugoti nuo radiacijos poveikio. Kai kurie manevruose dalyvavę kariai dar turėjo šiokių tokių apsaugos priemonių, tačiau kariniuose daliniuose dirbę civiliai buvo palikti likimo valiai. Nors praėjo daugiau nei 60 metų po šio sprogimo, bandymų duomenys iki šiol lai-

komi išlaptinti, tačiau paslėpti gyventojų ir manevruose dalyvavusių karių sveikatos problemas buvo neįmanoma. Nepaisant to, kad visi „krauju“ pasirašė nepasakoti, ką matė ir patyrė. Deja, nei kiek žmonių žuvo per manevrus, nei kiek mirė vėliau dėl apšvitinimo ir vėžio ir šiandien nežinoma.

Praėjus 55 metams „Laisvės Radijui“ liudininkai pasakojo: „Pasigirdo kurtinantis trenksmas, kažkas pabiro iš viršaus, paskui iškilo „grybas“ ir ėmė suktis šonu“, – 1954 metų rugsėjo 14 dienos įvykius prisimena senolė Lidija Lebedeva. Tuo metu ji buvo 17-metė, mokėsi kulinarijos mokykloje ir kartu su kitais bendramoksliais atlikinėjo praktiką Tocko poligono karininkų valgykloje. Joms, nepilnametėms, kaip apsaugos priemonės nuo radiacijos buvo pasiūlytos... vilnonės antklodės! „Jie tai buvo ekipuoti, su kombinezonais, dujokaukėmis, o mums liepė antklodės nuo lovų pasiimti“. Šiomis antklodėmis merginos naudojos dar 40 dienų, iš poligono jas išvežė tik spalio 25 dieną. Po 8 metų Lidija pagimdė dukterį... „Mergaitė gimė labai ligota, fiziškai nesi-

vystė, – pasakojo Lidija. – Pragulėjo vaikas lovoje 12 metų, atrodė kaip 4 metų... Galūnės – kaip pusantrų metų vaiko...“. Po trejų metų gimė sūnus, deja, ir jis buvo ligotas – jo endokrininė sistema buvo visiškai suirusi.

Tocko radioaktyvumo zonoje gimstamumas nukrito kone tris kartus, apsigimimų skaičius išaugo 1,6 karto. Onkologinės ligos Orienburgo srityje – antroje vietoje po širdies-kraujagyslių ligų. „Visi, kurie gavo didelę radiacijos dozę, numirė greitai, maždaug per metus, – pasakojo gydytojas onkologas Vladimiras Baranovskis. – Mūsų teritorijoje sergamumas labai didelis, o Buzuluko rajone ir mieste jis viršija srities vidurkį“.

Buzulukas yra už 50 kilometrų nuo sprogimo vietos, Orienburgas – už 200, Soročinskas – tik už 30 kilometrų. Prieš 55 metus niekas net nebandė sutrukdyti vietiniams gyventojams patekti į pavojingą teritoriją. „Miškas po atominio sprogimo labai apdegė, – pasakojo Soročinsko rajono gyventojas Valentina Sotnikova. – Žmonės dar bandė iš šio miško sau pasistatyti namus, nes miškas buvo bešemi-

ninkis, niekam jo nereikėjo, todėl žmonės pjovė medžius ir rentė trobas. Surentę pagyvendavo 2–3 metus ir numirdavo...“

Be 45 tūkstančių karių, dalyvavusių šiuose manevruose ir nukentėjusių nuo radiacijos debesies, nukentėjo ir daugiau nei 10 tūkstančių civilių gyventojų. Šiandien (kalbama apie 2009 metus, red. past.) branduolinio sprogimo zonoje 58 gyvenvietėse gyvena apie 40 tūkstančių žmonių. Per 55 metus nė vienas iš jų nesulaukė iš valstybės jokios realios pagalbos, kuri bent kiek būtų kompensavusi sveikatos praradimą ar artimųjų žūtį.

Dabartiniu laikotarpiu, kai Kremliuje įsigalėjęs putinizmas sugriovė Europoje vyravusią taiką ir pradėjo grasinti branduoliniu ginklu visam Vakarų pasauliui, belieka prisiminti šią daugiau nei prieš pusę amžiaus įvykusią Tocko apokalipsę ir visomis išgalėmis daryti viską, kad beprotiškas Putino režimas, nebe pagrindo tituluojamas Sovietų sąjungos politikos paveldėtoju, neturėtų jokių perspektyvų. Jokių, net pačių mažiausių.

Parengė Gintaras MARKEVIČIUS

Prasmingo darbo tarpsnis

Kauniečiams gerai žinomas istorikas Darius JUODIS Lietuvos istorijos institute apsigynė humanitarinių mokslų srities istorijos krypties disertaciją daktaro laipsniui gauti tema „Sovietų saugumo veikla prieš lietuvių išėvįją 1945–1991 metais“ (Klaipėdos universitetas, mokslinis vadovas dr. Česlovas Laurinavičius). Šia proga pakalbinome naująjį mokslų daktarą.

– Ar Jums disertacijos tema įdomi ir nauja?

– Pasirinkta mokslinio tyrimo tema yra sovietų saugumo veikla prieš lietuvių išėvįją, jos chronologinės ribos apima 1945–1991 metų laikotarpį. Tai gana ilgas laikotarpis, bet tik jį nagrinėjant galima pastebėti, kaip bėgant dešimtmečiams keitėsi šios sovietinės struktūros veikla, saugumiečių prisitaikymą prie to meto gyvenimo sąlygų ir kita. Stengiausi pažvelgti į šios struktūros vidų, suprasti, kokią vietą ji užėmė sovietinės imperijos valdyme. Pavyzdžiui, kas domino – komunistų partija ar saugumo institucija? Aišku, ne visada galima rasti viena-reikšmius atsakymus – kai formuojasi išvada, reikia nurodyti išimtis, kai tai netinka.

Mano pasirinkta tema skamba labai tiksliai. Nesu istorikas teoretikas, daugiau – praktikas ir prisilaikau dar 19 amžiaus vokiečių istoriko Leopoldo Ranke išsakytos minties, kad „rašyti reikia kaip yra“, tiksliau, kaip buvo, neįvelkant savo minčių į kažkokios išankstinės teorijos rėmus. Siekiu kiek galima tiksliau dėstyti savo mintis, kad jos būtų suprantamos ne tik profesionaliems istorikams, bet ir visiems žmonėms, neabejingiems praeičiai, objektyviai ją vertinantiems. Taigi pajuokausiu: norėjau būti tautos istoriku, kitaip tariant, žmonių istoriku.

– Kokios problemos iškilę atliekant tyrinėjimus pasirinkta tema?

– Problemų, be abejonės, išliko. Pirmiausiai tai archyvi-

nės medžiagos trūkumas, nes KGB archyvai išliko nepilni. Daug bylų paprasčiausiai dingo. Kur jos „pranyko“, čia jau detektyvinė–politinė istorija. Archyvinės medžiagos trūkumas riboja tyrinėjimą, nes daug faktų liko nežinomi, kai kurie įvykiai išliko neaiškūs, neaiškios ir jų atsiradimo priežastys ir pasekmės.

Kitas svarbus techninis klausimas: vertimas iš rusų kalbos. Sudėtinga kai kada buvo parinkti lietuviškus atitikmenis biurokratiniais saugumiečių terminams. Kartais pažodinis vertimas negalimas. Pavyzdžiui, dokumente teigiama, kad vienas ar kitas asmuo naudotas „v temnuju“, lietuviškai skambėtų „tamsoje“. Skaitytojas iš šalies nesupras, todėl reikėjo paaiškinti, ką šis terminas reiškia, kad vienu ar kitu žmogumi buvo naudojama jam pačiam nežinant. Jis atlikdavo vieną ar kitą veiksmą, kurį jam padiktavo, bet tai darydavo tarsi savo noru. Arba yra toks terminas „razbotka“, tai gali reikšti tyrimą plačiąja prasme. Tokių pavyzdžių rasčiau ne vieną.

– Kokios buvo tyrinėjimo išvados?

– Jei darbą rašyčiau iš naujo, tai šiek tiek koreguočiau. Dabar, kai daugiau pagalvoju, atsiranda naujų faktų, natūraliai kyla naujų minčių. Visada reikia save vertinti kritiškai.

Populiariai tariant, išvados būtų tokios: saugumas buvo sudėtinė sovietų sistemos dalis, glaudžiai susijusi su šalyje dominavusia ideologija, bet turėjo savą veiklos sritį, tai yra, kuravo slaptus veiksmus, atliko sistemos represinio įrankio funkcijas. Aišku, laikui bėgant, tendencijos kito. Tas pats buvo vykdoma veikiant prieš lietuvių išėvįją. Sovietinė sistema nelaukė išėvijos savarankišku dariniu. Jiems ji buvo tik amerikiečių ir kitų Vakarų šalių specialiųjų tarnybų įrankis. Todėl pagrindinis jų priešininkas buvo JAV ir jos sąjungininkai. Stalininiu laikotarpiu veikla buvo puolamojo pobūdžio: buvo planuojamas kai kurių asmenų pagrobimas, net fizinis susidorojimas. Saugumas periminėjo Laisvės kovotojų ryšius su Vakara, norėdamas „prakišti“ dezinformaciją apie padėtį krašte, žaisti su užsienio šalių žvalgybomis. Šeštasis dešimtmetis buvo perėinamasis. Aktyvūs priemonės keitė propagandinės ir dezinformacinės akcijos, kurios pradėjo dominuoti vėlesniais dešimtmečiais. Šios akcijos reišė, kad vienu ar kitu veiksmu, pavyzdžiui, straipsniu ar

anoniminiu laišku, bandoma kompromituoti neįtikusį asmenį ar reiškinį. Tuo metu saugumas, kaip ir visa sistema, vis labiau biurokratėjo: buvo rašomi planai, ataskaitos, bet realiai nieko užsienyje nenuveikta. Devintojo dešimtmečio pabaigoje saugumas pradėjo prarasti savo veiklos orientyrus, vis labiau pasireišė bendras sistemos pakrikimas.

– Kokius darbus planuojate ateičiai?

– Planuoju išleisti mokslinę monografiją šia tema. Manau, kad knyga savo turiniu bus supantama kiekvienam besidominčiam netolima Lietuvos istorija.

– Kokius kitus tyrinėjimo darbus esate atlikę?

– Tai Lietuvos pasipriešinimo partizaninio karo istorija ir sovietų saugumo pastangos jį nuslopinti. Esu redagavęs Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos leidžiamą istorinį žurnalą „Laisvės kovų archyvas“. Su istorike Aurelija Malinauskaite parengėme spaudai Priskėlimo apygardos vado Juozo Paliūno-Ryto prisiminimų knygą „Partizano keliu“, kartu su Stanislovu Abromavičiumi – knygą apie Joną Misiūną-Zalią Vėlni. Taip pat parašęs keletą straipsnių šiomis temomis. Toliau tęsiu šių temų tyrinėjimus. Esu neformalioje aplinkoje bendravęs su partizaninio karo dalyviais, kurie paliko neišdildomų įspūdžių. Ypač įsiminė susitikimai su partizanu Viktoru Šniuoliu-Vytvyčiu, partizanų ryšininkais Vytautu Smitrumi-Gile, Zuzana Bitiniene-Razeta, Petru Pociumi-Beržu ir kitais. Deja, išvardytų žmonių jau nėra tarp gyvųjų. Dabar visada malonu susitikti ar bent pasikalbėti telefonu su partizanu Jonu Kadžioniu-Bėda, Stasiu Dovydaičiu, ryšininku Donatu Kvedaru ir kitais. Visada maloniai stebino kai kurių lagerius ir tremtį išgyvenusius žmonių gera, optimistinė nuotaika. Taigi ateities žmonėms galiu pasakyti: aš juos pažinojau, ir tai man buvo tikra garbė.

Taip pat malonu, kad istoriko likimas suvedė su partizaninės kovos metraštininku Romu Kauniečiu, istoriku Laimonu Abariumi ir kitais jaunes-

Sveikiname

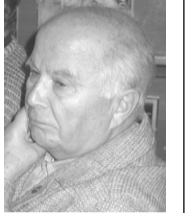
Garbingo 90-ojo jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname buvusį tremtinį **Antaną JOCIŲ** ir linkime stiprios sveikatos, ilgų ir laimingų metų, dvasios ramybės ir Aukščiausiojo globos.

Žmona Genovaitė, vaikai ir vaikiaičiai

Garbingo 90-ojo jubiliejaus proga sveikiname daugeliui šilutiškių gerai žinomą mokytoją, visuomenės ir politikos veikėją, buvusį tremtinį, LPKTS Šilutės filialo valdybos narį **Algirdą Juozą ČERVINSKĄ**.

Linkime sveikatos, daug daug šviesių dienų.
LPKTS Šilutės filialas

Padėka

Dėkojame knygų „Tremties vaikai“ II tomo leidybai pakuojusiems Stefanijai ir Jonui Kalveliams – 100 eurų.

LPKTS valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė

niais kolegomis, su kuriais susitikę visada turime apie ką pakalbėti.

– Kas Jus skatina ir palaiko?

– Pirmiausia esu dėkingas savo tėvams Juozui ir Joanei Juodžiams. Jie mane išleido į mokslus, be jų paramos nieko nebūčiau pasiekęs. Taip pat dėkingas kolegoms iš Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro, kurie sudaro galimybes tobulėti.

Aišku, niekada nepamirštu žmonių iš Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos ir savaitraščio „Tremtinys“ redakcijos. Visada malonu ten pasisvečiuoti.

– Ar Jūsų laisvalaikis susiję su istorija?

– Be abejo, kitaip ir negali būti, juk negali apsiriboti sėdėjimu darbo kabinete. Taigi iš dalies mano toks ir gyvenimo būdas – partizanų gyvenimo rekonstrukcija. Ja užsiimu nuo 2009 metų, su bendraminčiais dalyvaujame Partizanų pagerbimo, tradiciniuose sąskrydžiuose Ariogaloje, Kariuomenės bei visuomenės šventėse. Dalyvaujam ne tik minėtuose renginiuose.

Pradžiai buvo sunki: labai ką žinojome, bet reikėjo pradėti veikti. Pradžioje nesisekė kurti darnesnio kolektyvo, netgi buvo minčių viską užbaigti. Bet sutikau kitus rekonstrukcijos entuziastus: Ramūną Skvirecką ir Jaunuosius Lietuvos patriotus. Tai man buvo naujas postūmis profesionalios rekonstrukcijos link, tai yra kiek galima autentiškesnės partizanų uniformos ir ekipuotės atkūrimas. Taigi bėgant metams susibūrė darnesnis mūsų rekonstruktorių kolektyvas. Aišku, sudėtinga rasti patikimų žmonių iš jaunesnės kartos, nes kai kada jie nerimtai žiūri į mūsų pastangas.

Galvoju, kad mums labai svarbus rezistencinės kovos dalyvių palaikymas ir pritarimas mūsų idėjoms. Per daugelį metų iš jų neišgirdau nė vieno priekaišto, tik paskatinimus, ypač kai susirenkame į sąskrydžius Ariogaloje. Visada malonu apsilankyti ir LPKTS Šilalės filialo renginiuose. Taigi, darbą šioje srityje tęsiame.

– Ačiū už pokalbį.

Kalbėjosi Stanislovas ABROMAVIČIUS

Darius Juodis (centre) bendraminčių būryje

Lietuvių tautinė kultūra: praeitis, dabartis, ateitis

(atkelta iš 1 psl.)

Kultūra suteikia tautai dvasinę vienybę ir tokiu būdu palaiko tautos gyvybę. Tautinė kultūra yra objektyviausias tautos pagrindas. Kultūra yra „tautos“ forma, tas pradai, kuris ir sukuria iš bendruomenės tautą. Ji sulydo į darnią visumą visus tautos materialiuosius (kilme) ir dvasinius (kalbą, istoriją, tradicijas ir papročius) elementus ir tuo būdu sukuria tautinę individualybę.

Etninė bendruomenė išauga į tautą tik tada, kai ji sukuria bendrinę kalbą, kuri padeda bendrauti daugeliui etninių grupių žmonių. Tačiau valstybė gali susiformuoti tik tada, kai kai tauta pasiekia pakankamai aukštą kultūrinį lygmenį, ir kai ją pradeda vienyti politinis idealas – sukurti savo nepriklausomą valstybę. „Būdama tautinės gyvybės versme drauge kultūra tautai yra ir jos pašaukimas, suteikiantis jos egzistencijai ir jos kūrėjams žmogiškąją gyvenimo prasmę.“ Tautinėje valstybėje, politinė lais-

vė žmogui suteikia galimybę laisvai kurti. Laisvas žmogus gali pats save sukurti, priklausomai nuo jo vertybinių orientacijų, kaip rašė filosofas Erikas Fromas, ko žmogus pats nori – „būti“ ar „turėti“.

Žmogaus siekis „būti“, reiškia siekti realizuoti žmogaus istorinį pašaukimą. Išlieka tik tai, kas užrašyta, kas pažymėta kūrybine iniciatyva. Į istoriją tautą įrašo tik jos kūrybingumas. Todėl ir sakoma, kad tautos pašaukimas – kurti savo kultūrą. Moralinis ir dvasinis tautos vertingumas remiasi į jos narių dorinį ir kultūrinį vertingumą.

Norėti ir linkėti „savo tautai dvasinės didybės – tai ryžtis pačiam tobulėti ir savo asmenimi pasitarnauti realia medžiaga savo tautos vertingumo rūmams statyti...“

Rugpjūčio 6–7 dienomis Lietuvos moterų lygos narės atvertė naują veiklos ir bendradarbiavimo su Kauno įgulos karininkų ramove puslapį – surengė pirmą naujo renginių

ciklo „Moterys ir kultūra“ konferenciją. Joje be jau minėtų organizacijų skaitė pranešimus ir dalyvavo diskusijose ne tik kauniečiai, bet nemažas būrys vilniečių bei visuomeninių organizacijų: „Tėvynės pažinimo draugijos“ (Kauno skyriaus vadovė Irena Eigeliene), „Lietuvai pagražinti draugijos“ (vadovas Juozas Dingelis), Panemunės moterų katalikių organizacijos (vadovė Alė Jurgaitienė), Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių bendrijos bei Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos narių. Konferencijoje dalyvavo ir kelios viešnios iš Baltarusijos, pensininkų organizacijos „Našė pokolienija“ (Mūsų karta), vadovaujamos Tatjanos Zelko. Jos atvyko, pačių žodžiais, „pasimokyti tautiškuo ir vienybės“, siekiant bendrų tautos tikslų. Konferenciją globojo Seimo narė Vincė Vaidevutė Margevičienė.

Konferenciją pasveikino Lietuvos Respublikos Seimo nariai Vincė Vaidevutė Mar-

gevičienė, TS-LKD Politinių kalinių ir tremtinių frakcijos vadovė, ir Rytas Kupčinskas iš TS-LKD partijos, Lietuvai pagražinti draugijos pirmininkas Juozas Dingelis, Kauno miesto savivaldybės atstovas.

Konferencijoje pranešimus perskaitė akademikas Romualdas Grigas – „Lietos kultūra: jos ištakos, sklaida ir likimas“; prof. Ona Voverienė – „Tautos gyvybė – kultūroje“; dr. Aušra Jurevičiūtė – „Kultūra prieškarinio Lietuvos kariuomenėje“; mjr. Donatas Mazurkevičius – „Kultūra Lietuvos kariuomenėje“; etnologė Stasė Mickutė – „Gamtojauta lietuvių etnologijoje“; rašytoja Saulutė Genovaitė Markauskaitė – „Kultūros vertybės regionuose“; prof. Virginija Jurėnienė – „Lietuvos kultūros politikos ypatumai“; prof. Libertas Klimka – „Lietuvių tautinė kultūra“; aktorė rašytoja Ina Kazragytė – „Sceninė kultūra Lietuvoje“; menotyrininkė Onutė Velykienė – „Tautinės kultūros išraiška linų isto-

rijoje“; mokytoja Irena Eigeliene – „Baltiškoji kosmologija: lietuvių tautinės kultūros ištakos“; Eglė Paškevičiūtė-Kundrotienė – „Lietuvių mokslo draugijos paveldas Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje“. Diskusijose aktyviai dalyvavo tautotyrininkas Rimvydas Žiliukas.

Konferencijos pranešimus papildė ir lietuviškomis patriotinėmis dainomis pakylėjo Aleksoto pedagogių ansamblis „Svaja“, vadovaujamas J. Dailidėnienės; skaitytoja ir dainininkė Antanina Skaudžiuvienė, dainininkės ir muzikantės Romualda Brunzienė, Onutė Brazauskienė, Danutė Teišerskienė. Auditorijos atokvėpio minutes užpildė Lijanės Žiedelytės smuiko garsai.

Konferencijos pranešimus apibendrino ir dalyviams padėjo konferencijos *spiritus movens* Lietuvos moterų lygos Kauno skyriaus pirmininkė doc. Meilutė Asanavičienė.

Prof. Ona VOVERIENĖ

Tremtinių kančios sudėtos knygoje

(atkelta iš 1 psl.)

Žurnalistui pavyko atskleisti ir savotišką antrąją tremtį – nuoskaudą bei pažeminimą tremtiniams sugrįžus į Tėvynę. Manau, ryškiausiai tai atskleista apybraižoje „Amžinas sargas“. Mokytojas Justinas Neverbickas 1945 metų sausio 13 dieną sovietinių aktyvistų išvestas iš klasės ir šešeriems metams įkalintas neži-

nia už ką Vorkutoje, po metų, 1946 metų rugsėjo 2 dieną, paleistas kaip neteisėtai nuteistas, „atskubėjo į Burbiškes, susirado žmoną, visas švėtėjo džiaugsmu, kad vis dėlto teisybė nugalė: nesi kaltas, tai ir paleido... Tuoj eis į mokyklą ir vėl dirbs. (...) Bet štai Žiežmarių valsčiuje tarsi skuduru per veidą tvojo – mokytoju dirbti jis negali... Kaip tai

negali? Juk jis nekaltas, reabilituotas! Važiuoja į Kaišiadoris, į apskritį. Bet išgirsta tą patį „ne, į mokyklą nebeprisiimsim“. Užsirusinėjęs J. Neverbickas važiuoja į Vilnių, į ministeriją. „Išvežtųjų pedagoginiam darbui nepriimame. Toks nurodymas. Niekuo padėti negaliu“, – išgirsta. (...) Tik per didelį vargą pavyko gauti sargo darbą. Pasigai-

lejo Kauno 38-osios pradinės mokyklos direktorius, įdarbino jį mokykloje. Taip J. Neverbickas ilgiems dešimtmečiams ir paliko sargu. Amžinu sargu, kaip jis pats sako. Graudu, skaudu. Tačiau tokius ar kitokius skaudulius patyrė kiekvienas sugrįžęs į Tėvynę. Panašias nuoskaudas patyrė ir tremtinių vaikai, dirbdami net patį paprasčiausią, juodžiausią darbą.

Štai Kazė Butkevičiūtė („Nuslinkę šešėliai“) – pirmaujanti rajono melžėja. „O pikti liežuviai lyg juokais postringavo: – Plėšykis, plėšykis, Kazyt, bet Lenino ordiną rajone kitoms už menkesnius rodiklius duos. Pati žinai, kad Sibiras tau koją kaišioja. Ką jau ir be-

kalbėti: skaudu būdavo klausytis skaudžių žodžių. Sykį bendradarbiai pasveikino su įrašymu į rajono garbės lentą, netgi nuotrauką padarė, o vis dėlto jos kandidatūra rajone nepaėjo, apsiribojo tik ūkio darbo pirmūnų stendu“.

Sujaudino ir apybraiža „Medinis kryželis“. Joje paliestas dar vienas komunistinio režimo skaudulys – žmonių moralinis luošinimas. Į tokią moralinio luošinimo mašiną patekdavo ir ne vienas tremtinių bei politinių kalinių vaikas, mirus tėvams, artimiesiems, perėjęs sovietinių vaikų namų, saugumo rūšių „auklėjimą“.

Apybraižos herojė tremtinė Alytė nusižudė. Ir ne Sibire, o Lietuvoje! Kad nusižudytų kažkuris iš tremtinių Sibire, neteko girdėti. Pačius baisiausius pažeminimus, sunkumus tremtiniai, politiniai kaliniai iškentėdavo pakelta galva. Tačiau tėvynės komunistų pareigūnų, kaimynų skriaudos, pažeminimai vien dėl to, kad buvai tremtinys, dažnai buvo nepakeliami. Prieš nusižudymą Alytė rašė laišką „mamai, kuri Sibire žuvo. Ji buvo viena kaip pirštas, netgi atsiveikimo laiško neturėjo kam parašyti. Prašė visų atleisti jai, ką ji ne taip darė. Klausė, ką ji padarė valsčiaus saugumo viršininkui, kad jis, atstatęs pistoletą, liepė gerti naminę ir nusi-

rengti. Klausė, kas ją padarė alkoholike, vaikų invalidų gimdytoja. Ateikite, rašė ji, prie mano kapo ir pasakykite tai man. Tik dorai ir sąžiningai, ir tada aš jums atleisiu visiems, mano gyvenimo purvintojams“.

Nors knygoje užrašyti Kaišiadorių krašto tremtinių prisiminimai ir istorijos, susitikime dalyvavusiems pakruojiečiams jie atrodė artimi: ne vienam teko patirti tokį patį ar net didesnę namų ir Lietuvos ilgesį, badą, šaltį, pažeminimą... Mokytoja Stasė Čepaitienė iš Klovainių sakė, kad savo mokiniams pasakodama apie tremtinių dalią nutylėdavo, kad jos šeima ištremta, o nuo tėvų atskirta maža mergaitė buvo ji pati. Mat, kai Čepaitienės tėvus vežė į tremtį, Stasytę artimieji iškėlė per vagono langą. Sibiro ji išvengė. Bet kaip skaudžiai išgyveno tėvų ilgesį ir dar skaudžiau susitikimą su jais po beveik dešimtmečio tremties: jie mergaitei atrodė tarsi svetimi žmonės.

Dalydamasi prisiminimais mokytoja Elena Morkūnienė sakė, kad ir jai, ir daugeliui panašaus likimo žmonių grįžimas į Tėvynę buvo tarsi antroji tremtis – žmonės negalėjo gauti darbo, prisiregistruoti gyvenamoje vietoje, o kai kurie neturėjo teisės mokytis.

Mokytoja apgailestavo, kad nebuvo priimtas iliustracijos įstatymas, kad nukentėjusiems sumažintos valstybinės pensijos. Tai mūsų valstybės vadovų akibrokštas visiems nukentėjusiems sovietmečiu.

Zita VĖŽIENĖ,

LPKTS Pakruojo filialo pirmininkė

Jonas Laurinavičius ir Zita Vėžienė

Mažoji kalinė

Zigmas Rudys, Justino, gimė 1918 metais. Nacių okupacijos metais buvo Lentvario valsčiaus policijos sekretorius. 1944 metų rugsėjį tapo Didžiosios Kovos rinktinės štabo raštininku, turėjo slapyvardį Smilga. Jo jaunesnysis brolis Jonas, gimęs 1925 metais, iš pradžių tik slapstėsi nuo mobilizacijos, vėliau tapo Klajūno būrio partizanu, veikė Žilvyčio, Žilvyčio, Žebenkštis slapyvardžiais. Žuvo 1945 metų gruodžio 13 dieną netolimame Budelių kaime. Palaikai niekinti Žasliuose, užkasti Kliuko pušynėlyje. Artimieji iškasė ir slapta palaidojo Budelių kapinėse, Kaišiadorių rajone.

Jonavoje gyvenanti Regina Sokolova gimusi sovietiniame lageryje, kur buvo kalinama jos motina. Moteris žino vieną skausmingą partizaninės kovos epizodą, kai Didžiosios Kovos apygardos vadas Jonas Misiūnas-Zalias Velnias su draugais sovietų kareivių buvo užpultas Žaslių valsčiaus Budelių kaime, bunkeryje prie Neries. Be vado bunkeryje tada buvo jo pavaduotojas Aleksas Zapkus-Piliakalnis, Motiejus Bulauka-Kolumbas, Smilga ir jaunas klierikas. Žūti lemta buvo tiktai Smilgai, kurio KGB net tikro vardo ir pavardės nesužinojo. Tas neįvardintas žmogus Smilga buvo Reginos tėvelis Zigmas Rudys.

Rudžių šeimoje augo septyni vaikai: Zigmas, Jonas, Vacys, Bronius, Aleksandra, Bronislava ir Marytė. Zigmas mokėsi gimnazijoje, turėjo neabejotiną gabumą menui. Gražiai piešė, griežė smuiku, dainavo. Prieš tas nelaimes, tai yra prieškaryje, Skėriuose su jaunimu statė vaidinimus ir pats vaidino. Kurį laiką dirbo Trakų apskrityje raštininku, todėl mokėjo spausdinti rašomąja mašinėle. Į partizaninę kovą ištraukė ne iš baimės tarnauti sovietinėje kariuomenėje, bet dėl įsitikinimų. Buvo devynių amatų meistras, nepamainomas raštvedys.

Žemaičiai gyveno prie Neries Burniškių kaime, Musnin-

kų valsčiuje. Tėvas Jonas Žemaitis turėjo ne tik gabalą žemės, bet ir 20 hektarų miško. Kadangi sūnų neturėjo, darbymečiu samdė bernus ir padidinius darbininkus. Skyrė Skėrius, Padalius, Paparčius nuo Musninkų krašto tik siaura Neries upės juosta, todėl jaunimas draugavo. Janina Žemaitytė, vienturtė duktė, su Zigmu Rudžiu rimtai draugavo nuo 1944 metų. Jų tėvai draugystei neprieštaravo. 1945 metų pradžioje jiedu buvo nutarę susituokti. Zigmas dažnai lankydavosi pas Žemaičius. Kaimo merginos, tarp jų ir Janina, dažnai padėdavo partizanams nunešti žinutes, laiškėlius sumaniai paslėpdavo nuo stribų ir kareivių mergaitiškose kasose.

„Dėdė Vacys pasakojo, kad tą lemtingą 1945 metų birželio 29 dieną į štabą buvo atėjęs klierikas su žinia nuo klebono (gal Čiobiškio, Musninkų ar Zaslių), kad kitą dieną mano tėvai kviečiami į kleboniją tuoktis“, – pasakojo Regina Rudytė-Žemaitytė-Sokolova. – Buvo penktadienis, Zaslių ir Musninkų valsčiuose KGB surošė didelį puolimą. Tėvo sesuo Marytė, pamačiusi kareivius, bėgo pranešti broliui, kad ateina baudėjai su šunimis, reikia takus palaistyti benzinu, kad tie žmogaus kvapo neužuostų, tačiau nespėjo. Tada mūšyje su sovietų kareiviais žuvo trys vyrai: Zigmas Rudys-Smilga, būrių vadai Pranas Kacevičius-Dagilis ir Jovaras. Žuvusiųjų kūnus kareiviai nuvežė į Trakus ir numetė aikštėje. Sako, paskui juos užkasė netoliese esančiuose pelkynuose. Apie mano tėvelio žūtį mama sužinojo tą pačią dieną ir buvo didžiausiai sukręsta, nes po širdimi buvo užsimezgusi nauja gyvybė. Aš gimiau po septynių mėnesių po tėvelio žūties, jis manęs niekada nematė.“

Jonas Rudys-Žilvytis buvo kiek jaunesnis už brolių Zigmą, dirbo žemės ūkio darbus, buvo labai darbštus. Jis su draugu žuvo tų pačių 1945 metų

Zigmas Rudys su seserimi Aleksandra. 1938 metai

lapkritį netoli namų. Kūnas buvo numestas Žasliuose, paskui stribai pakasė pušynėlyje. Sesuo Aleksandra su broliu Broniumi naktį, jau lapkričio gruodui spaudžiant, rankomis iškasė tą duobę ir rado abiejų palaikus. Vacys sukaldė du pušinių lentų karstus. Atvažiavo naktį arkliai ir nuvežė į tėviškės kapines, juos palaidojo į vieną duobę. Niekas apie kitą palaidotą jaunuolį neklausinėjo, tačiau žmonės sakė, kad jis buvo kilęs nuo Cineikių ar Čiviškių. Neatsirado savame kaime išdavikų, nes valdžia taip ir nesužinojo apie šį didelį „nusikaltimą“.

Vacys ir Bronius Rudžiai buvo pasidarę slaptavietę troboje prie krosnies, paskui išsikasė bunkerį Padalių kaime. Partizanų būriuose nebuvo. Kai pasibaigė karas, grįžo namo ir visą laiką neramiai gyveno, bijojo kiekvieno beldimo į duris. Kaimas buvo vieningas ir savas, neišdavė...

Mano mama sugrįžo pastėvus į Burniškes Musninkų valsčiuje. Gal iš pavydo kaimynai pranešė NKVD, kad Janina Žemaitytė – partizanų ryšininkė. 1945 metų birželio 18 dieną ją su tėvais suėmė ir išvežė. Mano senelis Jonas Žemaitis, atskirtas nuo šeimos, žuvo per trėmimą prekiniam vagone, senelė – po metų mirė Krasnojarske viena, nes mama uždarė į kalėjimą. Ten 1946 metų vasario 11 dieną aš ir gi-

miau. Dvejus metus su mama kalėjome vienutėje. 1948 metų vasarą išklausti nuosprendžio mus sugrąžino į Lukiškes. Mamą už „tėvynės išdavimą“ nuteisė 8 metus kalėti ir dar 5 metus tremties. Mamai pasisekė kokiui tai būdu duoti žinią Marytei Rudytei, tėvelio seseriai, kuri buvo netekėjusi ir gyveno kaime. Mane iš kalėjimo „ištraukė“, ir mes vežimu nardėjome į nežinomas vietas. Man, temačiusiai tik grotas ir tamsias kalėjimo sienas, arklys buvo didysis atradimas.

Dabar suprantu, kokia tai buvo našta tetai Marytei, pas kurią išgyvenau 10 metų ir vadinasi Regina Rudyte, kol mama 1956 metų vasarą atvažiavo į Lietuvą trumpų atostogų. Po jų išsivežė mane į Sibirą, nes ji dar privalėjo gyventi tremtyje. Po daugelio metų tapau Regina Žemaityte. Mama tremtyje iškėjo už politinio kalinio Igno Levicko-Svirplio, buvusio Jono Aleksandravičiaus-Pirato būrio partizano. 1944 metų rugsėjį jis buvo mobilizuotas, nugabentas į Jarceva, o iš ten sausį buvo vežamas į frontą. Svirplys buvo suimtas ir 1945 metų pabaigoje nuteistas lagerio...“

Vorkuta – miestas Komijos šiaurės rytuose. Čia buvo apie 50 lagerių, kiekviename iš jų kalėjo apie tūkstantį lietuvių politinių kalnių: žinomų mokslo vyrų, kunigų, pavyzdinių

ūkininkų. Visi sunkiai dirbo akmens anglies šachtose, statybose.

1956–1965 metais Regina Rudytė gyveno Vorkutoje, grįžti namo galėjo tik po beveik 20 metų tremties.

Nusikelkime į mažosios Reginos tremtį Vorkutoje, kai ji, vienuolikmetė, buvo mamos išvežta į Sibirą, kur nei medis augo, nei ievos žydėjo...

„Mama į Lietuvą atvyko trumpam. Vorkutoje kiekvieną trečiadienį ar ketvirtadienį 30-oje šachtoje turėjo registruotis vietos KGB. Tad iš jų ir gavo leidimą apsilankyti Lietuvoje ir atsivežti dukrelę. Žinoma, visais laikais sovietinių saugumiečių tikslas ir siekis buvo, kad kuo mažiau lietuvių liktų Lietuvoje, tad leido...“

Aš tuo metu gyvenau Skėrių kaime pas senelius kartu su teta Maryte, atstojusia mama. Ji buvo pasišventusi užauginti mane, varydavo už durų piršlius. Teta žinojo, kad kitaip man būtų tekę keliauti į Čiobiškio ar Kauno vaikų namus. Mūsų namelis buvo nedidelis, tik dviejų kambarių, tad gyvenome susispaudę, nes vieną kambarį užėmė mano tėvelio brolis Vacys su žmona Leokadija (Lione). Pradėjau lankyti Mikalaučiškių pradžios mokyklą, o į ketvirtą klasęėjau į naujai pastatytą dviejų aukštų Eiriogalos septynmetę, kuri buvo kiek arčiau namų. Mokytis sekėsi gerai, seneliai ir teta Marytė mane mylėjo, tad apie tai, kad kažkur Šiaurės mieste Vorkutoje gyvena mama, net negalvojau. Juk su ja išsiskyriau būdama tik trejų metų. Kalėjimo, kuriame ji su manimi kalėjo, kamera atmintyje neišliko. Ją išivaizdavau aukštą, gražią, juodais plaukais, tačiau tos vaizduotės nesureikšminau, nes gyvenau vaiko gyvenimą, kuris niekada nepažino savo tėvelio, o mama gyveno tik pašamonėje...“

(Bus daugiau)

Parengė Stanislovas ABROMAVIČIUS

Kelionė po istorinės Šiaurės Karšuvos žemę

Liepos 25 dieną Šilalės rajone įvyko devintasis Medvėgalio menų festivalis, kurio metu buvo pristatyta Vytenio Almonaičio ir Junonos Almonaitienės knyga „Šiaurės Karšuva“.

Visi mus supantys daiktai ir reiškiniai turi apibrėžimus, paaiškinimus žodynuose ir žinynuose. Kiekvienas žmogus kiekvienam daiktui ir reiškiniui turi savo supratimą ir api-

būdinimą. Perskaičius Junonos ir Vytenio Almonaičių knygą, mano suvokimas apie žinynus taip pat pasikeitė.

Knygos yra nevienodos: vienas perskaitai ir padedi, kitas pradedi skaityti ir nebaigi, dar kitas skaitai, skaitai, gėriesi ir niekada nepadedi. Jos visada yra šalia. Šiandien pasakosiu savo, paprastos skaitytojos, išpūdžius apie knygą, kuri yra tarp vi-

sada „po ranka“ esančiųjų.

Paimi į rankas Vytenio Almonaičio ir Junonos Almonaitienės knygą, intriguoja pavadinimas – „Šiaurės Karšuva“. Tik pažvelgus į pavadinimą mintyse sukasi istorijos, tekstai, vaizdai, teritorijos, žemėlapiai ir supranti, kad pavadinimas girdėtas, tačiau nežinomas ir kad nežinai apie ką knyga. Įdėmiau pažiūrėjus į viršelį pamatai paaiškinimą,

kad tai keliautojo po Šilalės kraštą žinynas, skiriamas pedagogės, politikės, įdėmios pirmojo leidimo skaitytojos ir nuoširdžios Junonos ir Vytenio Almonaičių darbų gerbėjos Zitos Lazdauskienės šviesiam atminimui.

Autoriai paaiškina, kad knygoje aprašo teritorijas, kurios 13–14 amžiuose buvo Karšuvos žemė, kad tai dalis Žemaitijos, administraciniu

požiūriu – didžioji Šilalės rajono dalis.

Šiandien mes gėrimės Medvėgalio didybe ir jo apylinkių grožiu, kurios priskiriamos kitai istorinei sričiai – Medininkams.

Ši knyga, skaitoma nuo viršelio iki paskutinio puslapio. Atverčiau ir pamačiau žemėlapi, akys ieškojo pažįstamų vietovardžių.

(keliamoji 8 psl.)

Skelbimai

Rugpjūčio 23 d. (sekmdienį) Raseiniuose bus atidengtas paminklas Plauginių miške žuvusiems Kęstučio apygardos Gintaro rinktinės partizanams atminti.

12.30 val. šv. Mišios Raseinių bažnyčioje.

14 val. paminklo atidengimas ir pašventinimas Plauginių miške (vyksime autobusu). Dalyvaus Raseinių rajono kultūros centro folkloro ansamblis.

Teirautis A. Šapokos tel. 8687 90244. Kviečiame dalyvauti.

Rugpjūčio 23 d. (sekmdienį) LPKTS Kauno filialas kviečia paminėti Juodojo kaspino arba stalininės Sovietų sąjungos ir nacistinės Vokietijos vadovų pasirašytas Molotovo-Ribentropo paktą 76-ąsias metines, taip pat ir Baltijos kelio 26-metį.

10 val. šv. Mišios Kauno Šv. Mykolo Arkangelo (Iguolos) bažnyčioje.

12 val. minėjimas Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodeyje.

Gėlių padėjimas prie Nežinoamojo kario ir Laisvės paminklų. Kviečiame gausiai dalyvauti.

Dėmesio!

Pranešame, kad Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga baigia rinkti medžiagą knygos „Tremties vaikai“ antrajai daliai. Jau aprašyta 50 tremties vaikų ir jų šeimų istorijų, pateikta per 200 nuotraukų. Aktyviausiais talkininkais buvo LPKTS Pakruojo, Kauno, Biržų, Kaišiadorių filialai. Savo atsiminimus ar pasiūlymus aprašyti knygos herojus iki rugsėjo vidurio siųskite „Tremtinio“ redakcijai arba knygos autoriui Stanislovui Abromavičiui el. paštu laisve@kovaz.net arba tel. 8 611 54 324.

Norintieji paaukoti lėšų knygos leidybai, pinigus perveskite į Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos sąskaitą DNB LT86 4010 0425 0156 6754. Aukotojų pavardės bus skelbiamos naujoje knygoje ir „Tremtinio“ laikraštyje, taip pat per knygos pristatymus. Be to, kiekvienas aukotojas gaus vardinę knygą su autorių autografais. Nuoširdžiai dėkojame už jūsų gerumą.

Rasa DUOBAITĖ-BUMBULIENĖ,
LPKTS valdybos pirmininkė

Rugsėjo 12 d. (šeštadienį) kviečiame į žygį „Dainavos apygardos partizanų takais“.

9 val. šv. Mišios Seirijų bažnyčioje.

9.50 val. išvykimas į Bestraigiškės mišką prie bunkerio.

10.20 val. minėjimas Bestraigiškės miške prie bunkerio.

11 val. išvykimas į Liškiavą.

11.40 val. perlaidotų partizanų pagerbimas Liškiavos kapinėse. Apsilankymas Liškiavos bažnyčioje ir vienuolyno aplinkos apžvalga.

12.50 val. išvykimas į Liepiškių kaimą.

13 val. sustojimas prie Juozo Vitkaus-Kazimieraičio paskutinės vadavietės.

Pietų pertrauka (kareiviška košė ir arbata).

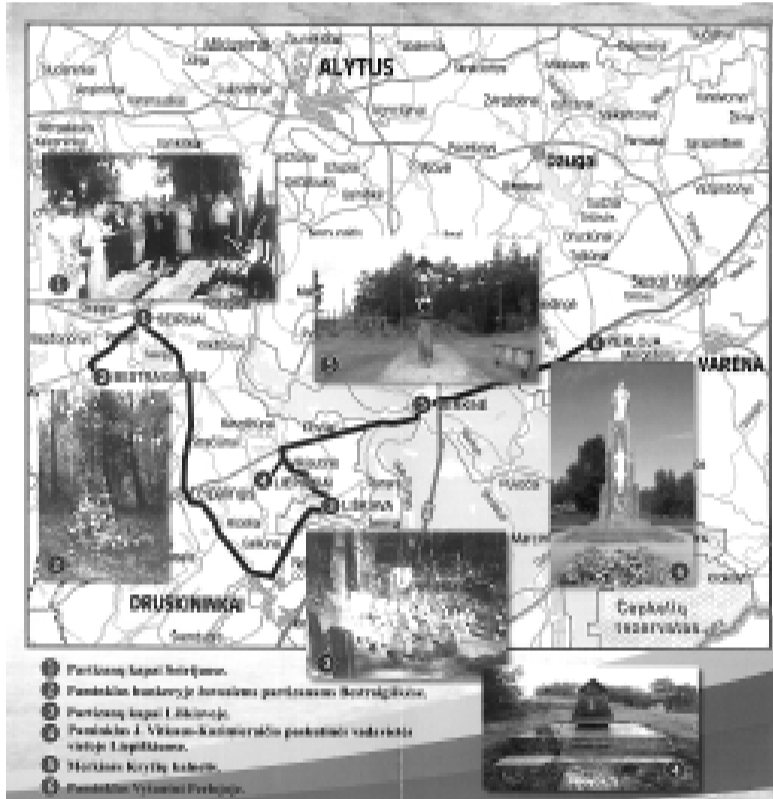
14.10 val. išvykimas į Merkinę.

14.40 val. Mėkinės Kryžių kalnelio aplankymas.

15.40 val. išvykimas į Perloją.

16 val. žygį užbaigsime aplankydami Perlojos istorines vietas. Dainuos choras „Atmintis“, dalyvaus etnografinis ansamblis, moksleiviai, kaimo muzikantai, Perlojos kaimo jaunimas.

17.30 val. renginio pabaiga.

Rugsėjo 26 d. (šeštadienį) 11 val. Šiaulių universiteto Baltojoje salėje (Vilniaus g. 88) įvyks į „Sibiro Alma Mater“ 6-ojo tomo pristatymas.

Maloniai kviečiame dalyvauti.

Užjaučiame

Dėl buvusio politinio kalinio Jono Čiūro (1928–2015) mirties nuoširdžiai užjaučiame žmoną, dukterį ir artimuosius.

Buvę bendražygiai Antanas Palionis ir Kazimieras Dūda

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“

Prenumerata priimama bet kuriame „Lietuvos pašto“, „Pay Post“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinus informacijos tel. 8 700 55 400, internetu www.prenumeruok.lt.

Laikraštis išėina 4 kartus per mėnesį. Prenumeratos indeksas 0117. Kaina: **1 mėn. – 2,36 Eur (8,16 Lt),**
3 mėn. – 7,09 Eur (24,48 Lt).

ILSĖKITĖS RAMYBĖJE

Zofija Raudonienė
1933–2015

Gimė Tauragės aps. Kvėdarnos valsč. Sodulės k. ūkininkų šeimoje, auginusioje penkias atžalas. 1949 m. šeima ištremta į Irkutsko sr. Taišeto r. Suetichos gyv. Į Lietuvą grįžo 1956 m. Apsigyveno tėviškėje – Sodulės k., Pajūralyje.

Palaidota Pajūralio parapijos kapinėse. Nuoširdžiai užjaučiame vaikus, vaikaičius, jų šeimas ir artimuosius.

LPKTS Šilalės filialas

Sofija Valiukienė
1936–2015

Tėvai ištremti 1946 m. į Irkutsko sr. 1955 m. ten Sofija sukūrė šeimą su tremtiniu Antanu Valiuku. Į Lietuvą sugrįžo tik 1968 m. Apsigyveno Kaune.

Palaidota Kauno Seniavos kapinėse.

Užjaučiame vyrą Antaną ir artimuosius.

LPKTS Kauno filialas

Eugenijus Barniškis
1937–2015

Gimė Kaune. Eugenijui buvo ketveri, kai sovietų valdžia 1941 m. šeimą ištremė iš Panevėžio. Mokėsi Jakutijos Trofimovsko, Kisiūrio mokyklose, Jakucko miškų technikume. Į Lietuvą grįžo 1956 m. Baigė Vilniaus miškų technikumą, vėliau LŽŪA MŪF neakivaizdinį skyrių, Maskvos Timiriازهvo žemės ūkio akademijos aspirantūrą. Dirbo Lietuvos miškų ūkio mokslinio tyrimo instituto Platelių miškų tyrimo punkto vedėju, Plungės žemės ūkio mokyklos direktoriaus pavaduotoju, Plungės miškų urėdijos miškų urėdu, miškų apsaugos inspektoriumi. Parašė per 40 mokslinių straipsnių miškininkystės tema. Susituokė, užaugino du sūnus. Padvelkus Atgimimo vėjams aktyviai įsiliejo į Sąjūdžio veiklą. Jo ir grupės sąjūdiečių iniciatyva Plungėje įkurtas buvusių tremtinių klubas ir choras. Jis buvo pirmasis šios organizacijos pirmininkas. Kadangi mylėjo muziką, daug metų dainavo chore „Tėvynės ilgesys“. Aktyviai dalyvavo visuomeninėje veikloje.

Palaidotas Plungės r. Platelių sen. Beržoro kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame žmoną, sūnus, vaikaičius.

LPKTB Plungės skyrius

Petras Poteliūnas
1938–2015

Gyvenime patyrė daug vargo. Anksti liko be tėvelio – politinio kalinio. Užaugino dvi dukteris. Buvo aktyvus LPKTS Alytaus filialo tarybos narys, ilgametis vėliavnešys. Visus pavestus darbus atlikdavo be priekaištų.

Nuoširdžiai užjaučiame artimuosius.

LPKTS Alytaus filialas

Irena Jurkutė-Ašmantienė
1931–2015

Gimė Kretingos aps. Skuodo valsč. Kaukolikų k. ūkininkų šeimoje, auginusioje keturias dukteris ir vieną sūnų. 1948 m. septyniolikmetė Irena ir vyresnioji sesuo buvo ištremtos į Irkutsko sr. Samankos k. Už patriotines dainas buvo nuteista 10 m. kalėti lageryje, tačiau po 6 m. byla buvo peržiūrėta ir paskirta tremtis. 1955 m. susituokė su likimo draugu Adolfu Ašmantu. 1957 m. su mažamečiu sūneliu grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Šiauliuose. Šeima užaugino penkis sūnus. 1994 m. persikėlė gyventi į Kuršėnus. Tapo LPKTS nare ir abu su vyru pradėjo dainuoti chore „Tremties varpai“. Be Irenos deklamuojamų eilių ir dainuojamų dainų nepraidavo nė vienas minėjimas ir renginys.

Palaidota Šiaulių miesto Ginkūnų kapinių tremtinių sektoriuje. Nuoširdžiai užjaučiame seserį, vyrą, sūnų šeimą, vaikaičius ir provaikaičius.

LPKTS Kuršėnų filialas, choro „Tremties varpai“ kolektyvas

ISSN 2029-509X
Leidėjas LPKTS

Tremtinys

Mūsų adresas: Laisvės al. 39, LT-44309, Kaunas, tel. (8 37) 323 204, faksas (8 37) 323 214.
www.lpkts.lt, el. paštas: tremtinys.redakcija@gmail.com, tremtinys@zebra.lt

Redaktorė Jolita Navickienė. Redakcija: Dalia Maciukevičienė, Vesta Milerienė. Maketavo Ignas Navickas

Įmonės kodas 3000 32645

Ats./sąsk. Nr. LT18 70440600 0425 8365, AB „SEB“ bankas.

Spausdino spaustuvė UAB „Morkūnas ir Ko“, Draugystės g. 17, Kaunas

2 spaudos lankai
Tiražas 2150 egz.

Kaina
0,58 euro (2 litai)

Projektą „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ remia

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Kelionė po istorinės Šiaurės Karšuvos žemę

(atkelta iš 6 psl.)

Viskas sava ir pažįstama, kartu nauja ir nežinoma, tikriausiai todėl ir džiugina širdį. Kviečiu visus, kurie dar neskaitė šios knygos, paimti ją į rankas ir puslapis po puslapio leisti į įvairiapusę kelionę po Šilalę, Šilalės, Balsių ir Tūbinių, Kaltinėnų ir Pašilės, Bijotų ir Girdiškės, Upynos ir Varsėdžių, Didkiemio ir Žvingių, Pajūrio ir Tenenių, Judrėnų, Pajūralio ir Kvėdarnos apylinkes. Į kelionę kalvomis, lygumomis, alkakalniais, pilkapiiais, piliakalniais. Autorių taip gražiai aprašyta, kad norisi pačiai pamatyti ir kitiems parodyti. Nuo kalvelių matai gražiai susiraukšlėjusį arba tik glotniai banguojantį reljefą. Žvelgiant į tolimas pastebi Ašvos, Geniotalio, Vėžaus, Ilgočio, Bikavos, Aščio, Bremenos, Jerubynio, Pelos, Jūros, Akmenos, Lokystos, Aitros, Yžnės, Ančios vingelius ir vingius.

Kelionėje atsiveria neleidžiantys atsitraukti krašto priešistorės ir istorijos puslapiai. Kiek metų nuplūkdė srauniųjų upelių vandenys nuo pirmojo Karšuvos žemės paminėjimo 1253 metais, kiek daug įvykių užrašė mūsų krašto istorijon prabėgę amžiai.

Vytenio ir Junonos Almonaičių dėka verčiau puslapius ir sutinkau Gedimino tvirtovės ant Padievaičio piliakalnio gynėjus. Keliaujant toliau pasitiko Pūtvės, Kaltinėnų, Gegužės, Genioto, Aukaimio, Skronaitės, Bebirvaitės, Karšuvos pilaitės, pilys ir tvirtovės, įrengtos Indijos, Kepaluškalnio Pilėse, Gegužių, Pavėžio, Vedrių, Kazokų ir daugybėje kitų piliakalnių.

Autoriai pasakoja apie karšuvių kovas su kryžiuočiais ir kalavijuočiais, veda per 16 amžiaus valsčius, vaitystes ir dvarus. Supažindina su senosiomis religijomis, krašto patarmėmis, padavimais, smulkiąja liaudies architektūra: kopllytulpiais, kryžiais, kopllytėlėmis, gamtos įdomybėmis, medžiais, akmenimis. Plačiai aprašo ne tik 20-ojo amžiaus kovas dėl nepriklausomybės, bet nuo pačių ankstyviausių kronikininkų aprašymų apie drąsius ir bebaimus savo kraštą ginančiuosius, supažindina su knygnešiais, lietuviškų mokyklų organizatoriais, kunigais, mokytojais, vaistininkais, daktarais, matininkais, valstiečiais, dvarininkais, bajorais, kareiviais ir karininkais, inžinieriais, statybininkais ir daugybe kitų profesijų žmonių, jų darbais ir idėjomis. Kelionėje sutinkame nepriklausomos Lietuvos prezidentą Aleksand-

ra Stulginskį ir jo tėvus; garsiąją kraštotyrininkę Marijoną Cilvinaite, daraktorių Vinceną Bružą, knygnešius Aleksandrą Jurašką, Juozą ir Zakarijų Gečus; dėdę Antaną – „Zemaičių ir Lietuvos apžvalgos“ redaktorių ir platintoją, knygnešystės organizatorių kunigą Kazimierą Pakalniškį; agronomą, Šilalės valsčiaus viršaitį Stanislovą Biržiškį, kalbininką Kazimierą Jaunių; 1863 metų sukilimo vadą Boloslovą Dluskį ir daugybę kitų krašto didvyrių bei šviesuolių.

Atskira kelio atkarpa skirta Lietuvos partizanams, rėmėjams, pagalbininkams. Aprašant Lietuvos partizanams pastatytus paminklinius kryžius, paminklus, atminimo lentas visose Šilalės rajono seniūnijose pateikiama antisovietinės rezistencijos struktūra: rinktinės, tėvūnijos ir būriai. Kiekvienas pavadinimas reiškia žmones. Mūsų krašto vyrus ir moteris, bebaimus Laisvės kovotojus, stojusius į žūtutinę kovą su didžiausiomis okupanto ordomis, dažnai palai komomis vietinių išdavikų.

Autorių dėka sužinome pirmųjų tremtinių pavardes, paminėtas 1416 metais Konstanco bažnytiniame susirinkime pateiktame skunde. Rašoma, kad surištus Visaginą, jo žmoną ir vaikus nusivarė į Prūsiją. Prisimenamas 19 amžiaus tremtinys, Žvingių klebonas Pranciškus Butkevičius, Sibiro šaltį kentėjęs už lietuviškų knygų platinimą. Iš knygos puslapių į skaitytoją žvelgia vaistininkas ir visuomenininkas Simonas Gaudėšius, 1941 metais ištremtas į Komiją ir niekada negrįžęs.

Sutinkame Lietuvos partizanų vadus: Juozą Gubistą-Šalną, Joną Kentrą-Rūtenį, Algirdą Liatuką-Vasari, Vladą Montvydą-Žemaitį, Aleksandrą Milaševičių-Ruonį, gimnazistą Mečislovą Dargužą-Arą, pagrindinės spaudos poetę Ireną Petkutę-Neringą.

Autoriai aprašo 186 lankytinus objektus. Kiek daug nežinota, kiek daug atradimų pateikta. Liepos pabaigoje Šilalėje vyksta Šv. Onos atlidai. Man buvo naujiena, kad jau 1779 metais vizitacijos akte buvo aprašytas Šilalės bažnyčioje kabojęs Šv. Onos paveikslas su metalo aptaisu.

Ačiū Vyteniui ir Junonai Almonaičiams, po kruopelę iš įvairių istorijos aruodų surinkusiems žinias ir mums pateikusiems nuostabaus Šiaurės Karšuvos krašto paveikslą.

**Loreta KALNIKAITĖ,
LPKTS Šilalės filialo
tarybos narė**

Prisiminimai apie kunigą Juozą Tumą-Vaižgantą

Pabaiga.

Pradžia Nr. 30 (1148)

Prieš Tumo klebonavimą Stakių bažnytkaimyje buvo įsivyravusi girtuoklystė, o pasigėrus aikštėje priešais bažnyčią – peštynės, kurios vykdavo veikas sekmadienį. Jau pirmąjį savo kunigavimo Stakiuose sekmadienį pamatė vaikščiodamas klebonijos sodo takeliu dramatiškas peštynes, dar mėgino sudrausti, bet peštukai pagrasino: „Eik šen, rupūže, ir tu gausi!“. Kitą sekmadienį po eilinio pamokslu Tumas išsakyklos gražiais žodžiais jaunimui priminė: „Nežiūrėkit, kad aš mažas, aš jus sutvarkysiu, jei nesiliausite triukšmavę ir girtuokliavę, aš išsakyklos vardais ir pavardėmis paskelbsiu jus ir tuos, kurie degtinę parduvinėja“. Tie, rodos, ne barimo, bet švelniai pasakyti žodžiai paveikė jaunimą – liovėsi girtuokliavę, triukšmavę, užsitarė ir slaptos degtinės parduotuvės. Gal kartais jis ir į namus buvo užsukęs, su žmonėmis gražiai pakalbėjo.

Tumas pastebėjo kitą nelabai mandagų elgesį. Laidojant numirėlius buvo per daug triukšmaujama „grabą“ į duobę leidžiant. Ir čia greitai paveikė jo švelnūs pamokantys žodžiai. Išsakyklos kalbėjo, kad geras gaspadorius savo arklių užkasdamas taip netriukšmauja, kaip mes savo artimuosius. Pamokino, kaip elgtis, ir to užteko. Kai užaugau, teko daug kartų Stakiuose dalyvauti laidotuvėse. Mačiau, kad ir čia Tumo pamokymas padėjo.

Kunigas Tumas savo kieme turėjo prijaukintą stirnaitę, kurią jam kaip atlyginimą už „šliūbą“ buvo padovanojęs miškų sargas Lebeckis. Beje, nepaminėjau, kad kunigas vestuvių pietumis po „šliūbo“ ir Lebeckius vaišino panašiai kaip mus, vaikus.

Šv. Antano atlidai Stakiuose visada buvo švenčiami birželio 13 dieną. Sekmadienį, prieš atlidus, Tumas kvietė merginas, kad sueitų vainikais papuošti bažnytėlę. Tiems vainikams vedė merginas į girią rauti gražių žalių samanų. Merginos, maišais samanų nešinos, grįžusios pynė tokius puikius bažnytėlei puošti vainikus, kad tokių ir dabar niekur netenka pastebėti. Parapijiečiams pasakė, kad bažnyčioje būsią daug kunigų, ir prašė gausiai susirinkti. Iš tikrųjų, ir iš kur jų tiek suvažiavo, kad moterėlės priskaičiavo ar dvidešimt, gal ir daugiau, o visi jauni gražūs kunigai. Tuokart buvo Jakštas (Dambrauskas), Olšauskis (taip negarbingai dvasiško vardą pamynęs), galbūt buvo ir Justinas Staugai-

tis, vėliau tapęs vyskupu. Matyt, tuokart kunigai į Stakius kaip į konferenciją bus atlaidų proga suvažiavę aptarti savo reikalus. Tuokart Lietuva dar buvo kunigų lenkomanų rankose, o jaunieji kunigai sumanė savo Tėvynę gelbėti iš lenkomanų nagų. Tai tuokart ir buvo jų seimas kaip tik po spaudos atgavimo, tuojau po to seimo Seinuose (Suvalkų gubernija) kunigų bendrovė pradėjo leisti savaitinį krikščionių demokratų laikraštį „Šaltinis“ su priedu vaikams „Šaltinėlis“. Galbūt tai pirmasis laikraštėlis vaikams po spaudos atgavimo, kad ir mažutis, tik dviejų sąsiuvinio formato keturių puslapių, buvo vaikų labai mėgiamas. Tik gaila, kad tuokart laikraščius labai mažai kas skaitė. Tai tas kunigų seimas bus nutaręs ir Tumą siųsti į Vilnių, mat, kaip vėliau sužinojau, Tumas dar spaudos draudimo laikais redagavo Tilžėje leidžiamą mėnesinį laikraštėlį „Tėvynės sargas“. Dėl to dvasinė vyriausybė ir nutarė kunigą Tumą siųsti į Vilnių, pirmiausiai jis dar kiek laiko bendradarbiauvo „Vilniaus žinių“ dienraštyje. Tik, atrodo, neilgai, nes greitai Seinų „Šaltinis“ pranešė, kad Vilniuje pradėjo spausdinti naują, rodos, tris kartus per savaitę išeinantį laikraštį „Viltis“, kurį redaguoja Tumas ir Smetona. Laikraštis bus nepartinis, daugiausiai rašys kaip nuo lenkų itakos išgelbėti savo kraštą.

Grįžkime į Stakius, kur baigiau apie jo stirnelę, kurią kaip šunelį visur vedžiodavosi.

Kunigas Tumas 1906 metais paskelbė apie sausų pasninkų panaikinimą, tai turtuoliam, – nors Stakių parapijoje didelių dvarų nebuvo, bet šiaip turtingesnių ūkininkų buvo nemažai, – padedant davatkoms pradėjo Tumą vadinti cicilistu, kuris tvirkinas jaunimą. Tiesa, per trumpą laiką Tumassurengė dar niekur tuokart negirdėtą jaunimo gegužinę Mituvos upelio lankoje. Davatkoms nepatiko, kad kelis kartus net išsakyklos prašė davatkų nelakstyti po šventas vietas ir nenešioti visokių rožinių su atlidais, o geriau imtis rimto darbo, audimo, siuvimo ar kitų rankdarbių, tai būsianti didesnė Dievui garbė. Dar turiau paminėti, kad krikščioniškoji spauda „Šaltinis“ apie sausų pasninkų panaikinimą paskelbė tik 1908 metais, o Girkalnio klebonas Baškus apie pasninkų panaikinimą savo bažnyčioje vis išsakyklos skelbdavo visokias „vigelijas“ ir gavėnios pasninkus.

Kunigas Tumas nesibijojo darbo. Kelis kartus mačiau jį dalgiu pjaunant dovilus. Kartą dovilus pjaudamas sužeidė

savo juodmargiui šuneliui koją, laimei, šunelis greitai pasveiko. Kartą Tumas, grįždamas iš Kaino, Veliuonos garlaivių prieplaukoje šokdamas iš laivo pats vos nenusilaužė kojos, ar savaitę teko su kriukiais vaikščioti.

Tuokart valstiečiai mūsų krašte apie mineralines trąšas visai nežinojo, tai vėl Tumas išsakyklos papasakojo parapijiečiams apie pelenų (tuokart „zuperio“ vardas buvo, bet žmonės vadino pelenais) didelę naudą žemės ūkiui. Sakė: „Dabar pinigų mokėti nereikės, kai išsikulsite rugius ar kviečius, parduosite, tada už maišelį (100 kilogramus) sumokėsite du rublius (rugių pūras tuokart kainavo apie tris rublius), o zuperis derlių pakels bemaž dvigubai, tik, kai į Veliuonos garlaivių prieplauką atplauks botas, reikės iš prieplaukos parsivežti“. Valstiečiai užsirašė gerokai maišelių, matyt, užsirašiusiųjų skaičius buvo nemažas, susidarė rublių tūkstantinė suma, o čia kaip tyčia Tumas gavo žinią, kad nuo Naujųjų 1907 metų turi kraustyti į Vilnių. Tai advento pradžioje paskelbė išsakyklos, kad ligi Kalėdų parapijiečiai sumokėtų pinigus už zuperį. Tikrai nežinau, ar visi sumokėjo, tik kai pasakė, kad kurie nesumokės pinigų, bus paskelbti išsakyklos, gal ir sumokėjo.

Tais metais per adventą susidarė geras žiemos kelias, tai kunigas Tumas rogėmis pradėjo po parapiją kalėdoti. Neaplenkė nė mūsų vargšų bakūžėlės, rado mane, atpažino, tarė: „Na, prieteliau, aš jau išvažiuoju, gal nepasimatysim, tai ateik su tėveliu į Stakius, aš dar tave apdovanosiu“. O tėvui pasakė „Leisk Praniuką į mokyklą, nes gaila, kad gabus vaikas liktų be mokslo“.

Iš mūsų Gudžiūnų pagirio į Stakius buvo maždaug septyni kilometrai, bet sniego ne per daugiausiai, tai į Stakius nuėjome laiku, po pamaldų pasukome į kleboniją. Tumas abu su tėvu įsivedė į savo kambarį, kur buvo matyti, kad jau ruošiamasi kraustyti, daugelis dalykų surašioti ir ryšulius, tik gerokos dvi krūvos knygų dar ant grindų buvo sukrautos. Iš abiejų paėmė po gerą pluoštą ir įteikė man tardamas: „Žiūrėk, perskaityk ne vieną kartą, kad žinotum, kaip lietuviai gyvena spaudos draudimo laikais“. Tėvui dar pakartojo, kad mane leistų į mokyklą. Taip ir atsiveikino. Dovanotosios knygos buvo kelerių metų „Tėvynės sargo“ numeriai.

Tai tiek mano prisiminimų apie kunigo Juozo Tumo veiklą Stakiuose.

Pranciškus ŠLEŽEVIČIUS